

Rakennetun ympäristön arvot ja käänteisärvottaminen

Anu Soikkeli

Rakennettu ympäristö on alati muutosprosessissa. Olemassa olevan rakennuskannan arvottaminen ja suojelu ovat keinoja säilyttää rakennetun ympäristön ajallinen kerroksellisuus ja siirtää ympäristöön liittyviä muistoja jälkipolville. Arvot elävät ajassa, samoin arvottamisen prosessit. Tässä katsauksessa tarkastellaan arvottamiskeskustelun moniäänisyyttä ja tuodaan uusia näkökulmia siihen liittyvään keskusteluun kolmen ajankohtaisen esimerkin avulla.

Jokaisella rakennetulla alueella on omat erityispiirteensä ja tarinansa, jotka ovat sen asukkaiden kokeman paikallisuuden kannalta merkityksellisiä. Kun yhteisö ymmärtää kulttuuriympäristön arvon, koetaan sen vaaliminen myös kollektiiviseksi vastuuksi (Antikainen ym. 2018). Kulttuuriympäristön virallinen määrittely puolestaan tulee esil-

le viranomaistyönä tehtävässä alueiden ja rakennusten arvottamisessa, joka on muun muassa kaavoituksen pohjana. Kaavoituksessa määritellään yhteisellä sopimuksella, mihin rakennuksiin liittyy sellaisia arvoja, että rakennusten säilyminen olisi suotavaa. Arvottaminen pohjautuu asiantuntijoiden lausuntoihin, mutta kaavoittaminen on myös po-

liittinen prosessi. Maankäytön ristiriitatilanteissa kilpailevat usein maankäytön tehostaminen uudisrakentamisen keinoin ja olevan tilanteen säilyttäminen. Suunnitteluprosesseihin liittyvät kilpailevat diskurssit näkyvät julkisen keskustelun ja käytännön välisenä prosessina siinä tavassa, jolla ihmiset keskustelvat ja ymmärtävät esimerkiksi raken-

nusperinnön määrittely ja rakennusperinnön arvot.

Viime vuosikymmeninä rakennettua kulttuuriperintöä on määritelty uusien tavoin, ja esimerkiksi modernismin kohteita on yhä enemmän noussut suojeltavien rakennusten joukkoon. Myös rakennusinventoinnit ulottuvat yhä useammin myös uudempaan rakennuskantaan. Toisaalta rakennussuojelu on viimeisten vuosikymmenien aikana painottunut yhä enemmän yksittäisten kohteiden sijaan kokonaisuuksien esiin nostamiseen, mikä näkyy selvästi esimerkiksi valtakunnallisesti merkittävien kohteiden (RKY) määrittelyssä (*Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut ympäristöt* 2021). Kulttuurihistoriallisesti arvokaiden kohteiden uudelleenarviointien yhteydessä vanhoja kohteita pudotetaan listoilta myös pois. Kaupunkikehittämiseen liittyvissä hankkeissa erityisesti vaarassa ovat paikallisesti arvokkaat kohteet, jotka jäävät maakunnallisesti arvokaiden ja valtakunnallisesti arvokaiden kohteiden varjoon, ja ne koetaan näitä vähäarvoisemmiksi. Kulttuurihistoriallisesti arvokaiden rakennusten luetteloiden tiedon tuominen kaavoitukseen määrittänyt puolestaan moniäänisten diskurssien pohjalta; diskurssien, joiden tavoitteet ovat osin sanoiksi pukemattomia. Niiden kohteiden avulla, jotka päätyvät suojeltavien kohteiden joukkoon,

voidaan myös uudelleenkirjoittaa tai korostaa historiallisia vaiheita yhteiskunnallisine arvoineen tai tuoda niitä osaksi nykypäivää. Tällaista suuntausta on havaittavissa erityisesti Itä-Euroopassa (esim. Graham 2002, 1004). Säilytettävällä rakennuskannalla on vahva arvo historian tapahtumien todistajana.

Tässä katsausartikkelissa tarkastellaan rakennetun kulttuuriympäristön arvottamisessa ja kuntakaavoituksessa esiintyviä ristiriitoja kolmen pohjoissuomalaisen tapauksen kautta, jotka kuvastavat tyypillisiä *käänteisarvottamisen* ja *uudelleenarvottamisen* prosesseja. Tapaukset antavat mahdollisuuden tarkastella asiantuntijadiskurssin ja paikallisyhteisön moniäänisyyttä, asiantuntijoiden äänen vaimentamisyrityksiä, asiantuntijuuden korostamista sekä paikallisyhteisön tarvetta saada äänensä kuuluville. Tapaukset kuvaavat, miten rakennusperinnön arvon määrittely on jatkuva prosessi, jossa paikallisten ääni voi jäädä kuulematta. Tämä on ongelma, sillä kaavoitus tukeutuu painotetusti asiantuntijoiden tekemän arvottamistyön tuloksiin. Rakennuksia on arvotettu esimerkiksi rakennushistoriallisin, historiallisin ja maisemallisin piirtein, ja kriteereinä on käytetty edustavuutta, tyypillisyyttä, harvinaisuutta, alkuperäisyyttä, yhtenäisyyttä, kerroksellisuutta, vaikutusta tai liittymistä ympäristöön. Kat-

saudessa tarkastellut esimerkit osoittavat, että edellä mainitut niin kutsutut abstraktit arvot jäävät päätöksenteossa konkreettisten käyttöarvojen ja taloudellisten arvojen varjoon. Vieläkin häilyvämpiä ovat esteettiset arvot, jotka eivät liity hyötynäkökohtiin. Rakennusperinnön tutkija Laura Tuominen on todennut, että arvottamiskysymyksissä olisi hyvä tiedostaa myös se, millaiseen arvoteoreettiseen käsitykseen arvojen soveltaminen perustuu. Arvo-objektivismi olettaa arvojen olevan sisäinen ominaisuus, arvosubjektivismi taas käsittää arvojen syntyvän toiminnassa ja ajattelussa. Rakennussuojelun arvotuskysymyksissä näitä käsityksiä on painotettu ja yhdistelty eri tavoin ilman perusteluja. (Tuominen 1992, 36.)

Kulttuuriperinnön arvottaminen ja valtasuhteet viimeaikaisessa tutkimuksessa

Kulttuuriperinnön tutkija Rodney Harrison (2012) on määritellyt *perinnön arvojen tunnistamisen ja tunnustamisen (heritagisation)* prosessiksi, jonka kautta esineet, paikat ja käytännöt muutetaan osaksi kulttuuriperintöä. Rakennetun kulttuuriympäristön ja erityisesti arvottamisen tutkimukseen on hiljattain tullut uusia näkökulmia. Erityisen mielenkiintoinen on tapaustutkimus, jossa

tarkastellaan Kiirunan kaupungin siirtämistä kaivostoiminnan vuoksi. Kaupunkisuunnitteluprosessissa rakennetun ympäristön arvoja joudutaan määrittelemään uudelleen, ja päättämään, mitkä Kiirunan suojelluista rakennuksista ovat riittävän arvokkaita siirrettäviksi ja pitäisikö siirrettävien listalle nostaa myös rakennuksia, joita aiemmin ei ole arvotettu suojeltaviksi. Tapaus on tarjonnut tilaisuuden seurata, miten rakennusperinnön määrittelyminen moniäänisenä prosessina tapahtuu ja millaisia diskursseja tuohon määrittelyyn liittyy. (Sjöholm 2016.)

Rakennetun ympäristön tutkija Jennie Sjöholm (2016) on tässä uutta näkökulmaa avaavassa tutkimuksessaan nostanut esille käsitteen *de-heritagisation*, jolla tarkoitetaan aikaisemmin arvokkaaksi luokitellun rakennusperinnön kyseenalaistamista ja haastamista rakennetun ympäristön muutosprosessissa. Tämän *kulttuuriarvojen käänteisarvottamisen* avulla ja seurauksena jotkut alueet tai rakennukset syrjäytetään arvokkaiden rakennusten luetteloista ja niiden viralliset luokitellut arvot hylätään. Käänteisarvottaminen eli kulttuuriarvojen heikentäminen voi tapahtua myös siten, että osa rakennettua ympäristöä jätetään tietoisesti arvioimatta suunnitteluprosessin aikana, eli joidenkin rakennusten mahdolliset kulttuuri-

historialliset arvot pyritään sivuuttamaan. Paikallinen kokemus arvokkaasta ja identiteetille tärkeästä rakennetusta ympäristöstä voi tulla mitätöidyksi päätöksenteossa, mikä luo ristiriitaitilanteita ja kiistoja rakennusten ja ympäristön suojelusta. Päinvastaisessa ilmiössä puhutaan *kulttuuriarvojen uudelleen määrittelystä (re-heritagisation)*, jolloin kulttuuriperintöä vahvistetaan tai tulkitaan uudelleen, ja nostetaan esille uusia, arvokkaiksi luokiteltavia kohteita.

Kulttuuriperinnön tutkija Laura Jane Smith (2006, 11) on kritisoinut kulttuuriperinnön viralliseen määrittelyyn liittyvää asiantuntijoiden johtamaa diskurssia (*authorised heritage discourse*), joka kietoutuu vallan legitimointiin. Määrittelyprosessissa erilaiset toimijat osallistuvat aktiivisesti perinnön valitsemiseen, hoitamiseen ja tulkitsemiseen, ja prosessiin liittyy vallankäyttöä, sillä asiantuntijavaltaisessa perintödiskurssissa kulttuuriperinnön asiantuntijat ovat prosessin suhteen etuoikeutetussa asemassa, ja esimerkiksi rakennusperinnön saralla paikallisyhteisöt asemoituvat lähinnä määrittelytulosten passiivisiksi vastaanottajiksi. Asiantuntijoita ovat tyypillisesti rakennusinventointeja ja arvottamista tekevät tahot, mutta sellaisiksi voidaan mieltää myös kaavoitusviranomaiset. Smithin kriittinen lähestymistapa haas-

taa tutkimaan kulttuuriperinnön määritelmiä, jotka ovat asiantuntijakeskustelun ulkopuolella, vailla yhteyttä rakennusuojelun kansainvälisiin julistuksiin, yleissopimuksiin ja muihin yhteisesti määritettyihin asiakirjoihin.

Smith (2006, 4) haastaa kyseenalaistamaan rakennetun ympäristön arvottamisessa painotettua valtakunnallista merkittävyyttä ja suurten kertomusten rakentamista, rakennusten monumentaalisuutta tai arkkitehtonista laatua. Keskusteluun kaivattu moniäänisyys ja arvokkaaksi luokiteltavan kulttuuriympäristön uudelleenmäärittelyn vaatimus nostaa korostetusti esiin paikallisten ja marginaalisina pidettyjen ryhmien käsityksen kulttuuriympäristön arvoista ja oikeuttaa heidän osallistumisensa rakennusperinnön suojelusta käytävään keskusteluun. Suomessa tätä näkökulmaa on hyödynnetty muun muassa saamelaisen kulttuuriympäristökäsitteen määrittelyssä (Magga 2013).

Ympäristön muutoksella on aina oma vaikutuksensa ihmisen ja yhteisön hyvinvoinnille. Muutoksen negatiiviset vaikutukset korostuvat erityisesti silloin, kun paikallisyhteisöllä ei ole ollut mahdollisuutta vaikuttaa muutoksen suuntaan tai sen nopeuteen. Ympäristötrauman käsite, jota Outi Autti (2022) on käyttänyt omissa tutkimuksissaan, avaa uusia mahdollisuuksia perustella

Smithin (2006) peräänkuuluttamaa paikallisyhteisön näkökulman vahvistamista päätöksentekoprosessissa. Ympäristötrauman lähtökohta on fyysistä ympäristöä muuttavassa tapahtumassa, mutta se laajenee herkästi muillekin osa-alueille. Auttin mukaan ympäristötrauman aiheuttanut tapahtuma loukkaa kyllä henkilökohtaista paikkasuhtetta, mutta voi vahingoittaa myös sosiaalista minää ja koko yhteisöä.

Rakennusperinnön arvojen määrittelyyn vaikuttavat myös sosiaaliset ja taloudelliset puitteet. Esimerkiksi kaavoituksen yhteydessä pohditaan usein, onko kaikkien arvokkaiden rakennusten suojeleminen ja säilyttäminen taloudellisesti mahdollista. Arkkitehti Heike Oevermann ja kulttuurimaantieteilijä Harald Mieg (2015) ovat tunnistaneet kolme rinnakkaista ja osittain päällekkäistä diskurssia, jotka liittyvät kulttuurihistoriallisesti arvokkaisiin rakennuksiin ja suunnittelukäytäntöön: kulttuuriperinnön suojeleminen, kaupunkikehityksen ja arkkitehtuurin diskurssit, joiden välisiä rajoja alidiskurssit hälventävät.

Rakennusten suojelekeskustelun tavoitteena on rakennusperinnön säilyttäminen, ja sillä on toisinaan suuri vaikutus suojelemaan päätöksiin. Esimerkiksi rakennuksen käyttötarkoituksensuhteen muutos voi toimia kulttuuriperintö-

keskustelun alidiskurssina, ja uudelleen käytön salliminen puolestaan voi mahdollistaa kohteen säilyttämisen. Uudelleen käyttö voi kuitenkin samalla heikentää kohteen autenttisuutta ja integriteettiä eli eheyttä.

Kaupunkikehityskeskustelun tavoitteena on kukoistava ja elinkelpoinen kaupunki, ja sen alidiskurssit voivat olla esimerkiksi kestävä kaupunkikehitys, sosiaalinen oikeudenmukaisuus ja luova kaupunki, jonka perusarvoihin kuuluvat kehitys, visio, taloudelliset ja ympäristöarvot. Tässä yhteydessä rakennusperintö voi toimia esimerkiksi matkailuelinkeinon näkökulmasta sellaisena houkuttelevana ja ainutlaatuisena ominaisuutena, joka tekee sen säilyttämisen tavoiteltavaksi. Kaupunkikehityksen suurten tavoitteiden näkökulmasta arvokkaaksi luokitellun rakennuskannan aitous ja eheys eivät kuitenkaan välttämättä ole tärkeitä tavoitteita, vaan säilyttämiseen voi liittyä myös osittaista purkamista tai uudelleenrakentamista. (Oevermann & Mieg 2015, 17–20.) Esimerkiksi Oulussa purkamiseen on viime vuosina liitetty palauttavan korjauksen käsite, joka terminä näyttäytyy rakennuksen suojelemisena, mutta joka käytännössä on rakennuksen tai rakennusosan purkamista ja sen rakentamista uudelleen. Kaupunkikuvan kannalta tämä toiminta-

malli näennäisesti säilyttää olevan tilanteen, mutta suojeleminen kannalta monet arvot kuten ajallinen kerroksellisuus ja materiaallinen aitous menetetään.

Arkkitehtuurin diskurssi ilmenee selkeimmin ammattikunnan sisäisenä keskusteluna, joka määrittelee hyväksyttävän ja arvostettavan arkkitehtuurin piirteet. Se vaikuttaa hitaaseen muutokseen arvokkaana pidetyn arkkitehtuurin määrittelyssä. Päätoimijoina ovat yksittäisten arkkitehtien lisäksi Suomen Arkkitehtiliitto SAFA ja *Arkkitehtilehden* näkemykset julkaistavasta arkkitehtuurista. Rakennusperintöön liittyvää tietoa tuotetaan koko ajan, mutta kestää aikansa, ennen kuin tieto leviää kentälle diskurssin kuljettamana ja kietoutuu siihen tapaan, jolla rakennetusta ympäristöstä, sen suojeleminen ja kaupunkikehittämisestä puhutaan.

Asiantuntijadiskurssi käänteisarvottamisen hillitsijänä

Kun halutaan arvioida kohteen mahdollista suojeleminen tarvetta, olennaiset työkalut prosessissa ovat erilaiset rakennuskulttuurin inventoinnit ja rakennushistoriaselvitykset, joissa on perehdytty arkisto- ja lähdeaineistoon ja useimmiten myös kohteeseen paikan päällä. Rakennusten arvottamista lähestytään laajan tietämyksen perusteella huomioiden

niin kohteen rakennustaiteelliset, -tekni-
set kuin historialliset ominaisuudet. Li-
säksi arvioidaan kohteen maisemalliset
ja kulttuurihistorialliset piirteet. Ohjeis-
tuksista huolimatta rakennusten ja ympä-
ristöjen arvoluokittelu on haastavaa,
eikä inventoinneissa tehdyn arvottami-
sen hyväksyminen aidosti kaavoituksen
pohjaksi ei ole itsestäänselvyys. Arvot-
taminen on myös tapauskohtaista, ja ar-
vottamisen perustelut elävät ajassa, nii-
tä seurataan ja päivitetään jatkuvasti, ja
niiden suosituksia kiistetään kaavoitus-
prosessissa tai ainakin siinä vaiheessa,
kun rakennusvalvontaviranomainen saa
eteensä purkulupahakemuksen. Maan-
käyttö- ja rakennuslain (5.2.1999/132,
139§) mukaan ”purkamisluvan myön-
tämisen edellytyksenä on, ettei purka-
minen merkitse rakennettuun ympäris-
töön sisältyvien perinne-, kauneus- tai
muiden arvojen hävittämistä eikä hait-
taa kaavoituksen toteuttamista”. Nämä
tavoitteet voivat olla keskenään ristiriit-
taisia.

Vuonna 1957 valmistunut entinen
Oulun kauppaoppilaitos edustaa aika-
kaudelleen tyypillistä kouluarkkiteh-
tuuria. Vuodesta 2013 asti koulu on ol-
lut tyhjillään. Rakennus kuuluu maa-
kunnallisesti arvokkaaseen rakennet-
tuun alueeseen. (Pohjois-Pohjanmaan
rakennettu kulttuuriympäristö 2015.)
Voimassa olevassa asemakaavassa kou-

lun alue on osoitettu opetustoimintaa
palvelevien rakennusten korttelialueek-
si, eikä rakennuksella ole suojelustatusta.
Kiinteistön omistaja, Suomen Yliopisto-
kiinteistöt Oy, haluaa rakentaa tontille
kerrostaloja, mikä vaatisi asemakaavan
uudistamisen.

Kiinteistön omistaja on tehnyt vuon-
na 2015 aloitteen asemakaavamuutok-
sesta. Selvityksissä on todettu, että ra-
kennuksessa on muun muassa raken-
teellisia ongelmia ja terveydellisiä riske-
jä (Hentilä 2020). Vastaavat perustelut
ovat tavanomaisia suojeltujen tai kult-
tuurihistoriallisesti arvokkaiksi luoki-
teltujen rakennusten purkuhakemuksis-
sa (esim. Saukkoriipi 2013, 37). Kiinteis-
tön omistaja katsoo rakennuksen käyt-
töarvon olevan mitätön eikä ole ollut
halukas tarkastelemaan vaihtoehtoisia
ratkaisuja olemassa olevan rakennuksen
käytölle, eikä ole nähnyt muiden teke-
mää vaihtoehtoisten käyttötarkoitusten
pohdintaa positiivisena (esim. Poutanen
2019). Taustalla on pelko kaavoitus-
prosessin hidastumisesta (sähköposti-
viesti 18.9.2019 kirjoittajalle Suomen
Yliopistokiinteistöt Oy:n edustajalta).
Omistaja ei halua asiantuntijadiskurs-
sin laajenevan ja löytävän perusteluja
rakennuksen suojelulle.

Suomen Arkkitehtiliitto SAFA esitti
syksyllä 2019 rakennuksen suojelemis-
ta Rakennusperinnön suojelemisesta

annetun lain (Laki rakennusperinnön
suojelemisesta 498/4.6.2010) nojalla.
Rakennus täyttää laissa mainitut kriteerit
harvinaisuudesta, alueelle tyypillisyydestä,
edustavuudesta, alkuperäisyydestä,
historiallisesta todistusvoimaisuudesta
ja kerroksisuudesta. Kohde on säilyttänyt
hyvin alkuperäiset piirteensä, yksityiskohtansa
ja kaupunkikuvallisen asemansa myöhemmistä
muutoksista huolimatta. Jos alkuperäisen
kaltainen käyttö ei enää ole mahdollista,
SAFA:n esityksen mukaan uudisrakentamisen
sijaan tulisi tutkia rakennuksen muuttamista
esimerkiksi asumiskäyttöön. (SAFA esittää,
2019.) Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus
katsoi lausunnossaan, että suojeluedellytykset
eivät täyty, koska rakennuksen säilyminen on
mahdollista turvata asemakaavalla. Suojelu-
esityksestä käydyssä viranomaisneuvoteluissa
syksyllä 2020 myös arvioitiin, että perusteita
rakennuksen purkamiselle ei ole vielä riittävästi.
(Kokousmuistio 25.6.2020.) Rakennuksen
turvaaminen rakennussuojelulakiin nojaten
ei siis ole mahdollista, mutta ei myöskään
kiinteistön omistajan toivoma rakennuksen
purkaminen. Tilanne voi edetä vain kaavan
uusimisen kautta, mihin kohdistuu kuitenkin
ristiriitaisia säilyttämisen ja suojelun sekä
purkamisen tavoitteita. Purkamisen salliva
kaava sisältäisi kohteen käänteisarvottamisen,
mihin asian-

tuntijatahot eivät ole valmiita.

Asemakaavamuutosesitys ei ole herättänyt vilkasta julkista keskustelua, vaan rakennukseen arvoon liittyvää keskustelua ovat käyneet viranomais- tahot, asiantuntijat ja asiantuntijajärjestö. Kohde sijaitsee Oulun ydinkeskus- tan laitamalla, pääkaduilta sivussa eikä ehkä käyttötarkoituksensa puolesta ve- toa yleisön muistoihin ja tunteisiin. Se ei sijainniltaan liity paikallisten arki- ympäristöön, ja siksi voimakkaimmat diskurssit käydään rakennuksen omis- tajatahon, hallinnon ja asiantuntijoiden kesken. Kiistaan liittyy monta rinnak- kaista diskurssia. Suojeludiskurssissa nostetaan esiin kohteen maakuntakaa- vassa ja maakunnallisessa inventoinnis- sa todetut arvot, jotka on todettu edel- leen ajankohtaisiksi. Käyttödiskurssi korostaa kohteen käytön olevan hanka- laa, ja etsii syitä kaavan uudistamiselle hakien tukea rakennuksen kuntoon liittyvistä selvityksistä. Tällä argumen- toinnilla pohjustetaan talousdiskurssia, jota ei kuitenkaan haluta tuoda keskuste- luun näkyvästi esiin, vaikka kiinteistön omistajan näkökulmasta se on keskei- nen. ”Pitkittyessään kaavamuutospro- sessit aiheuttavat kiinteistönomistajalle merkittäviä taloudellisia menetyksiä. Me emme miltään osin halua vaarantaa me- neillään olevaa kaavaprosessia.” (Sähkö- postiviesti 18.9.2019 kirjoittajalle Suo-

men Yliopistokiinteistöt Oy:n edusta- jalta.) Omistajatahon pyrkimys on vai- mentaa asiantuntijoiden näkemyksiä, mikä näkyy haluttomuutena sallia ulko- puolisten tarkastelevan rakennuksen uutta käyttötarkoitusta esimerkiksi opinnäytetöissä.

Viranomaistahon ja rakennuksen omistajan diskurssit ovat toistaiseksi ol- leet erillisiä, eikä käänteisarvottamista ole omistajan toiveista huolimatta tehty, sillä kaavamuutosta ei ole viety eteen- päin omistajan toivomalla tavalla. Ajan kuluessa nämä diskurssit voivat kuiten- kin kietoutua toisiinsa, jotta laissa mää- ritelty tavoite ”kaavoituksen tulee tur- vata ja mahdollistaa alueen kilpailukyky ja kehitys” turvataan. Rakennuksen ar- vojen käänteisarvottamiseen on painei- ta, jotta purkulupa olisi myönnettävissä ja uuden rakentaminen ja tontin käytön aktivointi olisi mahdollista. On toden- näköistä, että jossain vaiheessa mukaan kietoutuu myös paikallispolitiikka.

Oulun kaupungin asiantuntijat – kaavoituspalveluiden arkkitehdit – ko- rostavat perusteluissaan kohteen abs- trakteja arvoja, ja argumentoinnillaan ainakin pelaavat lisäaikaa rakennuksen puolesta. Lisäaika ei yleensä ole Oulus- sa johtanut rakennussuojelun kannalta myönteiseen lopputulokseen. Purku- lupa merkitsisi Maankäyttö- ja raken- nuslakiin sisältyvästä periaatteesta

(”Purkamisluvan myöntämisen edelly- tyksenä on, ettei purkaminen merkitse rakennettuun ympäristöön sisältyvien perinne-, kauneus- tai muiden arvojen hävittämistä eikä haittaa kaavoituksen toteuttamista”, Maankäyttö- ja raken- nuslaki 5.2.1999/132, 139§) luopumista tai rakennuksen käänteisarvottami- sen läpiviemistä, jotta asemakaavaa ei tarvitsisi laatia maakuntakaavan linjaa- malla tavalla.

Arvottamisen hierarkiatasojen tuomista haasteista

Kaavoittaminen on rakennussuojelun keskeisin juridinen työväline. Kaavoitu- tuksen tavoitteena on taata maankäyttö- ja rakennuslain edellyttämien perinne-, kauneus- tai muiden arvojen säilymi- nen, tähän liittyy myös rakennettujen historiallisten kerrostumien vaalimi- nen. Tämän lisäksi kaavoituksen tulee turvata ja mahdollistaa alueen kilpailu- kyky ja kehitys. Jälkimmäiset tavoitteet ovat keskeisiä kunnalliseen päätöksen- tekoon liittyviä tavoitteita, jotka tuovat mukaan merkittävän toimijan eli pai- kallisen ja maakunnallisen politiikan. Kaavoitukseen liittyvät tavoitteet ovat moninaiset ja diskurssi monitasoinen. Diskurssi muodostaa ja hallitsee merki- tyksiä, suhteita ja kokonaisuuksia, ja si- ten kaavan valmisteluun liittyvä diskurs-

si määrittelee sen, mitä kaavassa lopulta vahvistetaan – mitä kohteita esimerkiksi suojellaan. Samalla pyritään vakauttamaan päätöksentekoa (vrt. Oevermann & Mieg 2015). Kaavat laatii kunta ja hyväksyy tavallisesti kaupungin- tai kunnanvaltuusto, jonka jäsenillä on puolueittain ja henkilötasolla hyvin erilaiset näkemykset kunnan kilpailukyvyn, kehityksen ja rakennusperinnön keskinäisistä suhteista sekä niiden merkityksistä ja sisällöistä. Asiantuntijoiden ääni kuuluu maankäytön suunnittelun ja kulttuuriperinnön hoidon tueksi teetettävissä rakennetun ympäristön inventoinneissa, jotka voivat olla valtakunnallisia, alueellisia tai paikallisia.

Rovaniemen kaupungin omistama entinen kulkutautisairaala, ”punainen tupa” on viimeistään 1930-luvulla valmistunut vanha hirsitalo, jonka pihapiirissä sijaitsee vanha piharakennus. Se on yksi harvoja Rovaniemen keskustan tuntumassa sijaitsevia ennen sotaa rakennettuja rakennuksia. Rakennukset on arvoltaan historiallisesti tärkeiksi vuonna 1984 (Rovaniemen kaupunki, asemakaavamuutos 4), mutta voimassa oleva asemakaava (vahvistettu 1967) sallii rakennuksen purkamisen. Kaupungin tilaliikelaitos haki rakennukselle purkulupaa vuonna 2016, tilanteessa, jossa asemakaava oli selkeästi vanhentunut, ja osayleiskaava korosti kohteen olevan

kulttuurihistoriallisesti arvokas. Kaupunki suunnitteli purkavansa talon ja rakentavansa tilalle asuinkerrostalon, sillä rakennuksella ei nähty olevan käyttöarvoa tai taloudellista arvoa. Tämä hanke kaatui paikallisyhteisön laajaan vastustukseen. (Talvitie 2017.)

Alueen uusi asemakaava tuli vireille vuonna 2017 kumppanuuskaavan muodossa. Tavoitteeksi muodostui asemakaava, joka tekisi yksityiselle toimijalle mahdolliseksi rakentaa tontille yleisen saunan ja majoitustiloja. Kaavaehdotuksessa päärakennus määriteltiin merkinnällä ”sr/ur: Suojeltava/siirrettävä rakennus, kaupunkikuvan kannalta tärkeä rakennus. Ei saa purkaa eikä siirtää, ennen kuin rakennukselle on saatu rakennuslupa. Siirrettäessä tulee varmistaa, että nykyisellä paikallaan olevan rakennuksen ominaispiirteet säilyvät. Toimenpiteistä tulee pyytää museoviranomaisen lausunto.” (Asemakaavaehdotus 14.3.2019; Rovaniemen kaupunginhallitus, pöytäkirja, 6.4.2020; Haapakangas 2020.)

Kaavaehdotus vahvisti maakunta-kaavassa osoitetut arvot ja nosti kohteen suojeltavaksi. Mielenkiintoiseksi tapauksen teki se, että suojelu tulkittiin laveasti eli kohde päätettiin suojella siirtämällä se omalla tontillaan toiseen paikkaan, jotta pihapiiri sopisi aiottuun saunakäyttöön paremmin. Rakennus päätettiin siis suojella purkamalla se

ensin. Kaavaselostuksen toteamus välitti kaupungin tahtotilan kovin heikosti: ”Rakennus [sic] on todettu olevan huonossa kunnossa, mutta sen osalta on tullut esille halu säilyttää rakennus tulevilla tontilla sekä määritellä jonkinasteinen suojelutaso. Alueen rakennus liittyy lähinnä paikallishistoriaan.” (Rovaniemen kaupunki, asemakaavamuutos.) ”On tullut esille halu” viittaa ulkopuoliseen tahoon, joka on nostanut suojelutavoitteen esille. Tämä voidaan nähdä vilkkaan lehdistökeskustelun tulokseksi. Asiakirjassa korostetaan kohteen olevan paikallisesti arvokas vihjaten, että rakennuksella on ”vain” paikallista arvoa. Paikallisyhteisön kannalta ei kuitenkaan ole merkitystä, onko arvo paikallinen vai valtakunnallinen – kulttuurihistoriallisesti arvokkaat rakennukset ovat arvokkaita juuri paikallisille.

Julkinen keskustelu Katajaranta 2:n osalta on ollut vuosien mittaan vilkasta muun muassa lehtien palstoilla ja näkynyt myös kaupungille osoitettuina kirjelminä ja kannanottoina. Paikallinen asukasyhdistys on vuosien varrella lausunut monista kaava-asioista mielenpiteensä. Yhdistyksen näkökulmasta ”sekä historian ja arkkitehtuurin kunnioitus on päätöksenteossa olematon ja rakennussuojelu saa aina väistyä tehoneliöiden tieltä” (Asukasyhdistyksen

edustaja, sähköpostiviesti 17.5.2020 kirjoittajalle). Asukasyhdistyksen toiminta ja sen hallitsema diskurssi luo kulttuuri-perinnölle uusia määritelmiä, jotka ovat virallisen asiantuntijakeskustelun ulkopuolella, mutta saman sisältöisiä kuin lehdistön hankkimat asiantuntijanäkemukset (Haapakangas 2020). Samalla asukasaktiivisuus kyseenalaistaa virallista arvottamisen hierarkkisuuksi eli luokittelua paikallisesta tasosta valtakunnalliseen. Arvokkaaksi luokiteltavan ja säilytettävän kulttuuriympäristön uudelleenmäärittely korostaa paikallisen ryhmän käsitystä kulttuuriympäristön arvoista, ja palaa Laurajane Smithin (2006) kritiikkiin asiantuntijoiden johtamaa diskurssiota kohtaan. Kohteen sijoittumisessa virallisessa arvohierarkiassa maakunnalliselle tai paikalliselle tasolle ei ole paikallisyhteisön kokemuksellisuuden näkökulmasta merkitystä, mutta päätöksenteon perusteluissa merkityksellisyys korostuu.

”Purkamalla suojelun” perusteluihin kaavaselostuksessa käytettiin lehdistön hankkimia asiantuntijamielipiteitä eli haastatteluja, joita siteerattiin harhaanjohtaen todeten, että haastatellut – muun muassa arkkitehti Panu Kaila – eivät nähneet mitään estettä rakennuksen siirrolle. Sanomalehdestä poimittiin irrallisia lauseita, joilla haastateltavat olivat vastanneet yleisellä tasolla kysy-

mykseen, onko rakennusta tai rakennuksia mahdollista siirtää. Kaavan hyväksymistä varmistamaan oli liitetty näin muokattu asiantuntijadiskurssi kaavan perusteluihin, vahvistamaan kaupungin omia näkemyksiä suojelun poikkeuksellisesta toteutuksesta. (Rovaniemen kaupunki 2019.) Kaavaehdotus ei todellisuudessa turvaisi rakennuksen tulevaa suojelua, sillä uuden omistajan käsissä siirretty rakennus on lainsuojaton. Aiemmissa arvottamisissa todettuja kulttuurihistoriallisia arvoja päädyttiin riisumaan prosessissa, jota leimaa käänteisarvottaminen.

Suojelukiista sai uuden käänteen joulukuussa 2021, jolloin kaupunginhallitus käsittelee uutta kaavaehdotusta ja totesi: ”– saadun palautteen ja valmistelun perusteella esitetään, että Katajaranta 2:n päärakennus sekä piharakennus suojellaan niille sijoilleen, joten rakennusten purkamista, siirtämistä tai korottamista ei sallita.” (Rovaniemen kaupunginhallitus, pöytäkirja, 20.12.2021) Laurajane Smithin (2006) tunnistama asiantuntijavaltaisen perinnön diskurssi korostaa ajatusta siitä, että kulttuuriperintöhallinto – tässä tapauksessa Rovaniemen kaupunki – käyttää valtaa määritellään, mikä on säilyttämisen arvoista kulttuuriperintöä, ja unohtaa usein paikallistason yhteisön, ihmisen. Rakennussuojelukiistoissa kyse on vastak-

kainasettelusta, jossa asiantuntijavaltaisen perinnön diskurssi kietoutuu myös politiikkaan ja paikallisyhteisöissä käytävään keskusteluun. Paikallisyhteisön ääni oli Rovaniemen tapauksen prosessissa heikko, mutta diskurssin ylläpito ja paikallislehdistön antama tuki vahvistivat äänen ja nostivat sen kuuluviin ja toivat tarkasteltaviksi myös kohteen abstraktit arvot. Prosessi vaati paikallisyhteisöltä kykyä argumentoida asiantuntijoiden käyttäminä välinein, johon sisältyi mm. vaatimus laatia kohteesta rakennushistoriaselvitys. Kohde, joka on ollut pitkään vailla käyttöä, on noussut merkittäväksi tekijäksi identiteetin ja yhteisöllisen muistin rakentajana.

Paikallisyhteisön merkitys uudelleenarvottamisen käynnistäjänä

Rakennettuun ympäristöön liittyy aina myös tunnearvoja – erityisesti paikallisyhteisöissä –, vaikka asiantuntija arvottamistyössään paneutuu työhönsä järkipäisesti. Tunne- ja järkikeskustelu on prosessi, johon paikallinen politiikka heittää sekaan omat mausteensa. Seurauksena on useimmiten keskustelu rakennusperinnön arvojen tunnustamisesta, arvojen uudelleenmäärittelystä ja tiukimmillaan käänteisarvottamisesta.

Kittilän kirkonkylän rakennuskan-

nan historiallinen kerroksellisuus näky selkeästi kirkonseudulla, jossa 1800-luvun kirkko ja vuonna 1949 valmistunut pappila muodostavat ajallisesti kerroksellisen kokonaisuuden. Ne edustavat vanhinta säilynyttä rakennuskokonaisuutta sodan jälkeen uudelleenrakennetussa Kittilässä. Kittilän kirkonkylän osayleiskaavaan liittyvässä rakennuskulttuuriselvityksessä kirkko on nostettu esiin kulttuurihistoriallisesti merkittävänä kohteena, mutta jälleenrakennuskauden pappilaa ei ole mainittu (Putkonen 2009). Selvityksessä mainitaan sen perustuvan aiempiin inventointeihin, eli vuonna 1984 julkaistuun *Lapin rakennusperintö* -kirjaan (Huusko 1984), vuonna 1999 laadittuun *Kittilän kulttuuriympäristöohjelmaan* (Lokio 1999) sekä vuonna 2008 päättyneeseen Lapin ympäristökeskuksen *Lapin kulttuuriympäristöt tutuksi* -hankkeeseen (Kulttuuriympäristöohjelmat – Lappi), joka kohdistui laajasti Lapin alueelle, mutta ei erityisesti Kittilään. Osayleiskaavassa (2012) pappilan alue määriteltiin pien-alovaltaiseksi asuntoalueeksi ilman suojelumerkintää. Kirkonseudun asemakaava on vahvistettu vuonna 1992, ja sitä voidaan ikänsä perusteella pitää jo vanhentuneena. Asemakaavassa pappila kuuluu kirkkojen ja muiden seurakunnallisten rakennusten korttelialueeseen, eikä sillä ei ole suojelumerkintää.

Seurakunta haki lupaa pappilan purkamiselle vuoden 2021 alussa perustellen hakemusta sillä, että pappilan tilat eivät vastaa käyttäjien tarpeita ja korjauskulut ylittäisivät uudisrakentamisen tasolle (RakYmplk 26.1.2021 § 6). Kittilän kunnan rakennus- ja ympäristölautakunta myönsi purkuluvan äänestyksen jälkeen. Vuosien 1999 ja 2008 jälkeen, jolloin Kittilän kirkonkylää on edellisen kerran inventoitu, on jälleenrakennusajan rakennuskannan arvottamiseen Suomessa kiinnitetty huomiota, ja se on todettu uhanalaiseksi. Purkulupapäätöksessä ei otettu huomioon kirkonkylän inventointien mahdollista puutteellisuutta. Lapin maakuntamuseo viranomaisena ja Lapin rakennusperintöyhdistys ry asiantuntijoina edellyttivät lausunnoissaan rakennushistoriaselvityksen teettämistä pappilasta (RakYmplk 25.2.2021 § 30), mutta näin ei toimittu. Purkuluvan myöntäneen viranomaistahon näkökulmasta kyse ei ole käänteisarvottamisesta eli kulttuurihistoriallisten arvojen riisumisesta, sillä kohdetta ei ole sisällytetty inventointeihin. Kansalaismielipide vaatii kuitenkin pappilan kulttuurihistoriallisten arvojen uudelleenmäärittelyä.

Kirkonseudun kerroksellisesta ympäristöstä on muodostunut "kulttuuriympäristö" paikallisten mielikuvissa paikan historiaan, muistiin ja koke-

miseen liittyvien puheiden tukemana. Yhteinen narratiivi on eheyttänyt historiaa ja luonut jaetun kokemuksellisen tarinan. Vastarinta, jonka pappilan purku-uhka on herättänyt, näyttäytyy myös yhteisön tahtotilana säilyttää kirkonseutu muistamisen konkreettisenä välineenä. Pappilasta on muodostunut kulttuurisen muistin työkalu, mikä auttaa vahvistamaan paikkaidentiteettiä muistojen ja yhteisen muistelun kautta.

Purkamista vastustavat tahot haluavat osallistaa keskusteluun myös asiantuntijajäsenen vaatimalla pappilan arvottamista tässä ajassa. Kannanotoissa, yleisönosastokirjoituksissa sekä hallinto-oikeudelle osoitetussa valituksessa vaaditaan rakennushistoriaselvityksen teettämistä ja pappilan arvon uudelleenmäärittämistä. Paikalliset aktiivitoimijat katsovat, että lautakunta on päättänyt sivuuttaa asiantuntija- ja viranomais-tahon esittämän selvityspyynnön, mikä on riittävä syy tehdä valitus (Maankäyttö- ja rakennuslaki 132/5.2.1999, 9 §). Selvityksestä tulisivat ilmi ajantasaiset kulttuuriset, rakennushistorialliset, esteettiset, maisemalliset, yleiset historialliset ja paikallishistorialliset sekä kulttuuriperintöön ja paikalliseen identiteettiin liittyvät arvot, joita ei päätöksessä nyt ole otettu huomioon. Prosessi jatkuu hallinto-oikeudessa, mutta myös

poliittisella tahtotilalla voi olla oma merkityksensä lopputuloksen kannalta. Papilarakennuksen arvottamiseen liittyvä keskustelu on moniäänistä ja hakee oikeutusta paikallisyhteisölle osallistua rakennusperinnön suojelusta käytävään keskusteluun. Tapaus on esimerkiksi kansainvälisessä tutkimuksessa esiin nostetusta asiantuntijavaltaisen arvottamisen haastamisesta sekä paikallisen äänen tuomisesta osaksi arvottamisen moniäänistä keskustelua. Samoin se on esimerkki toimintatavasta, jossa taloudelliset arvot peittävät alleen abstraktit arvot.

Arvottamisen asiantuntijat ovat omaan alaansa perehtyneitä, mutta heidän asiantuntijuutensa ei aina ulotu poliittisen päätöksenteon lähtökohdaksi, eikä arvottamisessa usein tavoiteta paikallisyhteisön näkökulmaa. Toisaalta joissain tapauksissa arvottamisen asiantuntijoiden näkemyksiä ei edes haluta nostaa esille, sillä halutaan välttää virallista arvottamista peläten sen vaikuttavan päätöksentekoon epäsuotuisasti. Asiantuntijoiden ääni nostetaan esille erityisesti silloin, kun se tukee suojelun tai purkamisen perusteluja. Kittilän tapauksessa kunnan viranomaisen korosti päätöksessään sitä, että kohdetta ei ollut nostettu kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden kohteiden luetteloihin; sille voitiin siis myöntää purkulupa. Toi-

saalta kansalaisliike kaipasi rakennushistoriaselvityksen laatimista, koska arveli asiantuntijoiden arvostavan rakennusta. Tukea kaivattiin asiantuntijoilta, mutta samanaikaisesti aiemmat inventoinnit tehneitä asiantuntijoita ei arvostettu.

Pohdinto

Käsitellyt esimerkit ovat tyyppillisiä rakennusten arvottamiseen, arvon uudelleenmäärittelyyn ja käänteisarvottamiseen liittyviä tapauksia. Kolmessa esimerkkitapauksessa eivät niinkään ole vastakkain arvottamisen asiantuntijat ja kunnan tai alueen asukkaat, vaan kiinteistön omistaja, kunnan viranomais-taho ja asukkaat, jotka kaikki omalla tavallaan käyttävät eri asiantuntijoiden näkemyksiä perusteluna omille näkemyksilleen. Kulttuuriperinnön arvon määrittäminen, jonka pohjalta suojelupäätöksiä tehdään, ei pohjaudu lainalaisuuksiin tai selkeisiin sääntöihin, ja siksi prosessi näyttäytyy pelinä, joissa on voittajia ja häviäjiä. Päätöksenteossa sovitettavina ja valittavina ovat käsitellyissä esimerkeissäkin olleet taloudelliset arvot, käyttöarvot sekä abstraktit arvot.

Viralliset asiakirjat, valituskirjelmät, yleisönosastokirjoitukset ja haastattelut lehdistössä nostavat esiin valta-

rakenteita. Argumentointi korostaa eri toimijoiden näkemyksiä ja syrjäyttää samalla joitakin muita. Esitellyissä tapauksissa esiin nousee kiinteistönomistajan tavoite hyödyntää ja kehittää aluetta vanhaa purkaen ja aluetta uudisrakentaen. Kaikissa tapauksissa nähtiin alkuperäisen käyttötarkoituksen muutos hyväksyttäväksi; poikkeuksen muodostaa Oulun kiinteistön omistaja, joka halusi osoittaa rakennuksen hankalasti käytettäväksi tai soveltuvaksi nykypäivän käytön vaatimuksiin. Uusi käyttötarkoitus auttaa kiinteistön omistajaa saamaan paremman käytettävyyden ja tuoton rakennukselle, kaupunkia pitämään kaupungin elävänä minimoiden tyhjänä ja hoitamattomana olevia kiinteistöjä ja rakennuksen suojelua vaativille rakennuksen käyttötarkoitusta suurempi merkitys on rakennuksen säilymisellä.

Eryteisesti Kittilän ja Rovaniemen tapaukset osoittavat, että inventointien yhteydessä on syytä pohtia, mikä on niiden merkitys ja vastuu rakennetun ympäristön arvojen säilymiseen liittyen, sillä paikallisesti arvokkaan rakennuksen asema saattaa usein olla suojelun kannalta uhanalainen. Kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten ja ympäristöjen luettelot ovat usein muodostuneet yleispäteviksi ja pitkäaikaisiksi, mutta toisaalta luettelot ovat yksittäisten tapausten osalta erityisesti käänteis-

arvottamisen kohteina. Jako valtakunnallisesti, maakunnallisesti ja paikallisesti arvokkaiisiin kohteisiin on samalla hierarkkista arvottamista. Jos kohde on jäänyt kokonaan luetteloiden ulkopuolelle, sen arvo nähdään päättäjien silmissä hyvin vähäisenä, ja sen purkamiselle katsotaan harvoin olevan esteitä. Keskeisen kehityksen tavoitteet ja siihen liittyvä olemassa olevan rakennuskannan hiilijalanjäljen tarkastelu puoltaa yhä useammin vanhan rakennuksen säilyttämistä purkamisen sijaan. Ehkäpä tulevaisuudessa edellytetäänkin vanhan rakennuksen purkamiselle esitettäväksi erityisiä perusteita, eli purkaminen olisi perusteltava, ei rakennuksen säilyttäminen suojelukiiSTATapauksissa, kuten nyt on käytäntö.

Käänteisarvottamisessa on pohjimiltaan kyse taloudellisten arvojen ja kulttuuristen sekä identiteetti-arvojen välisestä ristiriidasta tai ainakin yhtenestörmäyksistä. Kiirunassa koko kaupunki siirtyy kaivoksen taloudellisten arvojen vuoksi ja siirrossa rakennusperintö joudutaan arvottamaan. Oulussa kiinteistöjen omistaja on tavoitellut käänteisarvottamista (*de-heritagisation*) ja Rovaniemellä sitä yritettiin käyttää taloudellisen hyödyn saavuttamiseksi, kun taas Kittilässä uudelleenarvottamista (*re-heritagisation*) ei haluttu tehdä, jotta taloudelliset tavoitteet eivät vaarantuisi.

Tapaukset korostavat sitä, että rakennusperintö ei ole staattinen ilmiö tai olotila, vaan prosessi, jonka aikana luodaan ja uudelleenmääritetään merkityksiä ja arvoja. Näin se on aina myös valintojen ja jopa sattumien tulos.

Arvokkaana pidetyn tai arvokkaaksi määritellyn rakennusperinnön muodostuminen on päättymätön prosessi. Rakennusperinnöksi mielletävä rakennettu ympäristö muodostuu vuorovaikutuksessa yhteisön ja viranomaistahojen ja muiden toimijoiden kanssa. Rakennettuun ympäristöön liittyy väistämättä taloudellisia intressejä, ja se voi muodostua myös politiikan teon välineeksi. Virallisen arvottaminen ei ole kuitenkaan keskiössä silloin, kun rakennettu ympäristö muistamisen ja kulttuurisen muistin työkaluna ylläpitää paikallisyhteisön ja yksilöiden identiteettiä jaettujen muistojen ja yhteisen muistelun kautta. Yli sata vuotta sitten suojeltavien rakennusten avulla rakennettiin osaltaan kansallista historiaa ja identiteettiä, nyt identiteetin rakentamisessa paikallinen taso ja ihmisten kokemus ja käsitys omasta kotipaikastaan ja sen identiteetin muodostumisesta on nousemassa yhä tärkeämmäksi tekijäksi. Tästä näkökulmasta on välttämätöntä, että paikallisyhteisöjen ääni rakennetun ympäristön arvojen virallisessa määrittelyssä muodostuisi tulevaisuudessa nykyistä vahvemmaksi.

LÄHTEET

Antikainen, Janne, Auri, Elina, Lahti, Kristiina, Levä, Kimmo, Mattinen, Maire & Vanhatalo, Riitta (2018) *Kulttuuriympäristöstä elinvoimaa ja hyvinvointia maakuntiin*. Ympäristöministeriön raportteja 15/2018.

Asemakaavaehdotus 14.3.2019, Katajaranta 2, entinen kulkutautisairaala. Rovaniemen kaupunki.

Asukasyhdistyksen edustaja, sähköpostiviesti 17.5.2020 kirjoittajalle.

Autti, Outi (2022) Ympäristötrauma. Vesivoiman muuttaman jokiympäristön vaikutukset koettuun hyvinvointiin. *Sociologia* (ilmestyy vuonna 2022).

Graham, Brian (2002) Heritage as knowledge: Capital or culture? *Urban Studies* 39(5–6), 1003–1017.

Haapakangas, Tiia (2020) Asiantuntija: Kaavaehdotus ei suojaa Katajarannan punaista tupaa – ”Käytännössä siinä suojellaan vain hirsikehä”. *Kaleva* 15.4.2020.

Harrison, Rodney (2012) Forgetting to remember, remembering to forget: Late modern heritage practices, sustainability and the “crisis” of accumulation of the past. *International Journal of Heritage Studies* 19(6), 579–595.

Hentilä, Niina (2020) Varhaiskasvatuksen keskuksen kohtalo yhä avoin – ”Asuinvaihtoehtoa on tutkittu ensimmäisenä vaihtoehtona”. *Kaleva* 20.8.2020. <https://www.kaleva.fi/varhaiskasvatuksen-keskuksen-kohtalo-yha-avoin-asu/3343346>

Huusko, Jorma (1984) *Lapin rakennusperintö*. Oulu: Pohjoinen.

Kokousmuistio 1(3) 25.6.2020. Maunonkatu 2:n asemakaavan muutos (564–2274) viranomaisneuvottelu. Oulun kaupunki.

Kulttuuriympäristöohjelmat – Lappi. Julkaistu 3.5.2018, päivitetty 22.11.2019. https://www.ymparisto.fi/fi-FI/Elinymparisto_ja_kaavoitus/Elinymparisto/Kulttuuriymparisto/Kulttuuriympariston_hoidon_keinot/Kulttuuriymparistoohjelmat?f=Lapin_ELYkeskus

Laki rakennusperinnön suojelemisesta 498/4.6.2010.

Lokio, Jarmo (1999) *Kittilän kulttuuriympäristöohjelma*. Helsinki: Lapin ympäristökeskus.

Maankäyttö- ja rakennuslaki 132/5.2.1999, 9 §.

Maankäyttö- ja rakennuslaki 132/5.2.1999, 139 §.

Magga, Päivi (2013) Mikä tekee kulttuuriympäristöstä saamelaisen? Teoksessa Päivi Magga & Eija Ojanlatva (toim.) *Ealli biras, Elävä ympäristö. Saamelainen kulttuuriympäristöohjelma*. Saamelaismuseosäätiön julkaisuja 9. Inari: Sámi Museum, 10–13.

Overmann, Heike & Mieg, Harald A. (2015) Studying transformations of industrial heritage sites: Synchronic discourse analysis of heritage conservation, urban development, and architectural production. Teoksessa Heike Overmann & Harald A. Mieg (toim.) *Industrial Heritage Sites in Transformation: Clash of Discourses*. New York: Routledge, 12–25.

Pohjois-Pohjanmaan rakennettu kulttuuriympäristö 2015. <https://pohjois-pohjanmaa.fi/wp-content/uploads/2020/08/4194.pdf> (Tarkistettu lokakuussa 2021)

Poutanen, Jesse (2019) *Korjaussuunnitelma Oulun vanhalle kauppioppilaitokselle*. Diplomityö, Oulun yliopisto.

Putkonen, Lauri (2009) *Kittilän kirkonkylän osayleiskaavan rakennushistoriaselvitys*. FCG Planeko Oy.

RakYmplk 25.1.2021 § 30. Kittilän kunta.

RakYmplk 26.1.2021 § 6. Kittilän kunta.

Rovaniemen kaupunginhallitus, pöytäkirja, 6.4.2020.

Rovaniemen kaupunki. Asemakaavan muutos 4. kaupunginosan katu- ja puistoalueet, Katajaranta 2, entinen kulkutautisairaala. Kaavaselustus 10.4.2019, päivitetty 2.4.2020.

SAFA esittää: Oulun entinen kauppaoppilaitos-rakennus suojeltava, 2019. <https://www.safa.fi/tiedotteet/safa-esittaa-oulu-entinen-kauppaoppilaitosrakennus-suojeltava-2/> (Tarkistettu lokakuussa 2021)

Saukkoriipi, Eija (2013) *Rakennusten suojeleminen kaavoittamisella*. Opinnäytetyö, konservoinnin koulutusohjelma. Seinäjoki: Seinäjoen ammatti- korkeakoulu.

Sjöholm, Jennie (2016) *Heritagisation, Re-heritagisation and De-heritagisation of Built Environments: The Urban Transformation of Kiruna, Sweden*. Luleå tekniska universitet.

Smith, Laurajane (2006) *Uses of Heritage*. New York: Routledge.

Sähköpostiviesti 18.9.2019 kirjoittajalle Suomen Yliopistokiinteistöt Oy:n edustajalta.

Talvitie, Marjukka (2017) Katajarannan punainen tupa avataan kaupunkilaisille ja matkailijoille. *Yle Uutiset* 29.3.2017.

Tuominen, Laura (1992) *1900-luvun rakennusperintö. Luettelointi- ja suojelukysymyksiä*. Selvitys 8/1992. Ympäristöministeriö, kaavoitus- ja rakennusosasto. Helsinki: VAPK-kustannus.

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut ympäristöt 2021. Museovirasto. http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_list.aspx (Tarkistettu lokakuussa 2021)

Arkkitehti **Anu Soikkeli** on arkkitehtuurin historian ja korjaussuunnittelun professori (associate) Oulun yliopistossa. Hän on tutkimuksessaan keskittynyt pohjoisten alueiden rakennettuun ympäristöön, sen arvoihin sekä erityisesti puurakennuskannan korjaukseen ja hoitoon.